

УДК 343.98
<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-1-17-217-221>
<https://orcid.org/0009-0002-7791-0101>
Бабич Володимир Анатолійович
кандидат юридичних наук, доцент
(Київський професійно-педагогічний фаховий коледж
імені Антона Макаренка, м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-2636-0509>
Муляр Галина Володимирівна
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри правосуддя
(Державний університет інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-0806-8777>
Шуст Ганна Петрівна
кандидат юридичних наук, викладач-методист,
(Київський професійно-педагогічний фаховий коледж
імені Антона Макаренка,
м. Київ, Україна)

РОЛЬ ПОТЕРПІЛОГО ТА ПІДОЗРЮВАНОВОГО В УКЛАДЕННІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ В РОЗРІЗІ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ

Анотація. Наукова стаття присвячена дослідженню ролі потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) в укладенні угоди про примирення в кримінальному процесі України, з особливим акцентом на медіацію як інструменту досягнення консенсусу. Аналізуються наукові погляди Юркової Г.В., Сіроткіної М., Турман Н., Чумак К., Глоби М.М., Палюх Л., Великодного Д.В., Шинкарьова Ю.В. та Басистої І.В. щодо правового статусу сторін, умов укладення угоди, їхніх інтересів і правових наслідків її невиконання.

На основі аналізу наукових позицій можна дійти таких висновків: необхідність закріплення за потерпілим виключного права ініціювання угоди; інтереси сторін угоди мають різну спрямованість: для потерпілого - це відшкодування шкоди та відновлення прав, для підозрюваного - уникнення відповідальності чи пом'якшення покарання.

Розглядаються проблемні аспекти, зокрема недостатня регламентація прав підозрюваного, суперечності у реалізації прав потерпілого та неоднозначність трактування моральних і майнових аспектів примирення. Обґрунтовується необхідність удосконалення законодавства для забезпечення балансу між приватними та публічними інтересами, а також підвищення ефективності угод про примирення через запровадження медіації.

Угода про примирення в кримінальному процесі України є важливим механізмом, що сприяє вирішенню конфліктів між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) на основі їхнього добровільного волевиявлення та компромісу. Для підвищення ефективності угод про примирення необхідно усунути законодавчі прогалини, зокрема: закріпити симетричні права

потерпілого та підозрюваного на ініціювання угоди, уточнити наслідки її невиконання, а також розробити механізми врахування моральної шкоди поряд із майновою.

Ключові слова: кримінальне провадження, медіація, кримінальний процес, права сторін, учасники кримінального провадження, суд.

Annotation. *The scientific article is devoted to the study of the role of the victim and the suspect (accused) in concluding a reconciliation agreement in the criminal process of Ukraine, with a special emphasis on mediation as a tool for achieving consensus. The scientific views of Yurkova G.V., Sirotkina M., Turman N., Chumak K., Globa M.M., Palyukh L., Velykodny D.V., Shynkarev Y.V. and Basista I.V. are analyzed regarding the legal status of the parties, the conditions for concluding an agreement, their interests and the legal consequences of its non-fulfillment.*

Based on the analysis of scientific positions, the following conclusions can be drawn: the need to grant the victim the exclusive right to initiate the agreement; the interests of the parties to the agreement have different orientations: for the victim, this is compensation for damage and restoration of rights, for the suspect, avoidance of responsibility or mitigation of punishment.

Problematic aspects are considered, in particular, insufficient regulation of the rights of the suspect, contradictions in the implementation of the rights of the victim and the ambiguity of the interpretation of the moral and property aspects of reconciliation. The need to improve legislation to ensure a balance between private and public interests, as well as increasing the effectiveness of reconciliation agreements through the introduction of mediation, is substantiated.

A reconciliation agreement in the criminal process of Ukraine is an important mechanism that contributes to the resolution of conflicts between the victim and the suspect (accused) on the basis of their voluntary expression of will and compromise. To increase the effectiveness of reconciliation agreements, it is necessary to eliminate legislative gaps, in particular: to establish symmetrical rights of the victim and the suspect to initiate an agreement, to clarify the consequences of its non-fulfillment, and to develop mechanisms for taking into account moral damage along with property damage.

Keywords: *criminal proceedings, mediation, criminal process, rights of the parties, participants in criminal proceedings, court.*

Постановка проблеми. Угода про примирення в кримінальному процесі України є важливим інструментом альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів, що дозволяє сторонам - потерпілому та підозрюваному (обвинуваченому) - досягти взаємовигідного компромісу без повноцінного судового розгляду. Цей інститут, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК), спрямований на відновлення порушених прав потерпілого, зменшення навантаження на судову систему та гуманізацію кримінального судочинства шляхом уникнення або пом'якшення покарання для підозрюваного. Водночас його практичне застосування стикається з низкою теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із визначенням ролі сторін, їхніх прав та обов'язків, а також із недостатньою законодавчою регламентацією.

Метою статті є аналіз ролі потерпілого та підозрюваного в укладенні угоди про примирення, оцінка їхніх прав і обов'язків у цьому процесі, а також визначення проблемних аспектів, які потребують законодавчого врегулювання. У роботі розглядаються ключові позиції вітчизняних науковців, що дозволяють не лише зрозуміти сучасний стан інституту угод про примирення, а й запропонувати шляхи його вдосконалення з урахуванням принципів справедливості, захисту прав людини та можливостей медіації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливу увагу в цьому контексті привертає медіація як метод сприяння примиренню, який дозволяє сторонам самостійно визначити умови угоди за допомогою нейтрального посередника. У науковій літературі активно дискутуються питання пріоритету волевиявлення потерпілого, правового статусу підозрюваного, а також співвідношення приватних і суспільних інтересів у процесі укладення угод. Думки науковців розходяться: одні (Юркова Г.В., Чумак К.) підкреслюють ключову роль потерпілого та його добровільної згоди, інші (Турман Н., Глоба М.М.) акцентують на

взаємності інтересів і необхідності вдосконалення правового регулювання, а треті (Великодний Д.В.) бачать у медіації перспективу розвитку цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Юркова Г.В. дійшла висновку, що саме волевиявлення потерпілого, має головне значення для укладання угоди про примирення. Потерпілий повинен не заперечувати або прохати про звільнення від кримінальної відповідальності підозрюваного (обвинуваченого). Не менш важливим, є також відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної шкоди потерпілим (підозрюваним) [1, с. 368].

На думку Сіроткіної М., потерпіла особа, повинна володіти не лише пріоритетом в ініціюванні угоди про примирення, а й виключним правом на таке ініціювання. Таким же правом володіє й представник потерпілої особи [2, с. 294].

Сіроткіна М. зазначає, що неповнолітній у віці 16 років не укладає угоду самостійно, а здійснює це *de facto* його законний представник. Тому, «згоду» потерпілого варто розуміти як факт того, що він угоду укладає самостійно *de jure* [2, с. 293].

На думку Турман Н., під час примирення сторін у кримінальному судочинстві кожна зі сторін конфлікту переслідує власні інтереси, для потерпілого – це відновлення порушених прав шляхом відшкодування заподіяної злочином шкоди; для обвинуваченого (підозрюваного) – це уникнення кримінальної відповідальності або призначення мінімального покарання. Тому для належного встановлення співвідношення публічних і приватних пріоритетів в інституті примирення сторін визначальною є категорія «інтерес». Процедура примирення не має імперативного характеру, як рішення суду, однак сторони досягають домовленості та беруть на себе обов'язки зобов'язання щодо його дотримання [3, с. 274].

Турман Н., трактує процедуру примирення підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілим – як акт прощення її ним (ними) в результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором та з яких мотивів. В укладенні угоди про примирення, потерпілий та підозрюваний (обвинувачений) шляхом компромісних і взаємовигідних рішень між собою адаптують норму права про примирення щодо конкретного випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті і суспільні (публічні) інтереси [3, с. 275].

Чумак К. зазначає, що підставою для укладення угоди про примирення є факт примирення підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілим. Примирення є суб'єктивним правом потерпілого і жодним способом він не може бути примушений до його досягнення та укладення відповідної угоди. Таке волевиявлення потерпілого є остаточним, тобто потерпілий не може згодом від нього відмовитися, якщо його волевиявлення було добровільним (тобто воно не було досягнуто під впливом насильства, погроз або іншого примусу) [4, с. 187].

На думку Чумак К., потерпілий, суб'єктивні права якого порушено, має сам розпоряджатися ними на власний розсуд та визначати перелік дій, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний вчинити на його користь. При цьому перелік таких дій може взагалі не охоплювати питання відшкодування матеріальної шкоди навіть за умови завдання її правопорушенням та відсутності ініціативи підозрюваного чи обвинуваченого щодо її відшкодування [4, с. 189].

На думку, Турман Н., недосконалою видається законодавча норма, яка передбачає права підозрюваного, адже чітко вбачається, що на відміну від потерпілого, у процесуальних правах якого чітко передбачене право примиритися з підозрюваним і як результат укласти про це угоду, підозрюваний відповідно до ч. 3 ст. 42 КПК України такого права позбавлений, як і права укласти угоду про визнання винуватості [5, с. 133].

Глоба М.М. вважає, що поширення правових наслідків невиконання угоди про примирення, передбачених у ст. 476 КПК, на випадки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим (ст. 46 КК) створить додаткові правові гарантії захисту прав потерпілого від невиконання підозрюваним / обвинуваченим взятих на себе зобов'язань перед потерпілим. Угода про примирення передбачає, взаємну домовленість на вчинення кореспондуючих дій у вигляді спокутування та прощення. Підозрюваний (обвинувачений) усуває спричинені ним наслідки, а потерпілий пробає йому та відмовляється від будь-яких претензій щодо нього [6, с. 149].

Турман Н. зазначає, що особливістю укладення угоди про примирення є те, що її укладення залежить від вирішення питання не тільки щодо умов та порядку відновлення майнових прав потерпілого, а й задоволення його моральних потреб. Проте на практиці такі угоди, які б забезпечували відновлення не тільки майнових прав, а й задоволення моральних потреб потерпілого, є великою рідкістю [7, с. 258].

На думку Палюх Л., ухилення засудженого як від відбування покарання, призначеного на підставі угоди, так і від обов'язків, покладених на нього судом у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням, не становить форм невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості, оскільки не є порушенням засудженим обов'язків, визначених угодою [8, с. 219].

Великодний Д.В. обґрунтовує доцільність, передбачити у кримінально-правовій нормі про відповідальність за умисне невиконання угоди про примирення, вказівку на те, що у ній йдеться про умови угоди про примирення в частині, що не стосується призначеного покарання та обов'язків, що покладаються на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням. Ухилення засудженого як від відбування покарання, призначеного на підставі угоди, так і від обов'язків, покладених на нього судом у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням, не становить форм невиконання угоди про примирення [9, с. 220].

На думку Шинкарьова Ю.В., у випадку призначення покарання за визнання судом угоди про примирення, береться до уваги не особливості вчиненого злочину, а посткримінальна поведінка суб'єкта злочину. Він або примиряється із потерпілою особою, або визнає власну вину. Вказане, значно знижує його суспільну небезпеку і робить можливим встановлення спеціальних правил призначення покарання щодо такої особи [10, с. 103].

Глоба М. зазначає, що у правовій літературі й досі відсутній єдиний погляд на ряд правових питань, пов'язаних із примиренням між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) у кримінальному провадженні, що досить часто породжує протилежні точки зору та не сприяє єдиному розумінню правового значення досягнення консенсусу між сторонами кримінально-правового конфлікту [11, с. 269].

Глоба М. дійшов висновку, що незважаючи на закріплені в КПК України права: відмови від обвинувачення та на примирення з підозрюваним (обвинуваченим), одночасно реалізувати ці свої процесуальні права потерпілий не може, бо у ст. 471 КПК не передбачено можливості узгодження сторонами питання щодо відмови потерпілого від обвинувачення. Тому потерпілий має вибирати, яким із цих процесуальних прав він може скористатися: правом на відмову від обвинувачення чи правом на примирення з правопорушником [11, с. 271].

На думку Басистої І.В., домовленості сторін угоди при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних та спеціальних засад призначення покарання, встановлених законодавством. Зокрема, потерпілий та підозрюваний (обвинувачений) мають узгоджувати покарання, враховуючи: 1) положення пунктів 1–2 частини першої ст. 65 КК України, 2) ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України) [12, с. 14].

На основі аналізу наукових позицій можна дійти таких висновків:

- потерпілий відіграє визначальну роль у процесі укладення угоди про примирення, що підтверджується думками Юркової Г.В. і Чумак К., які наголошують на пріоритеті його згоди та суб'єктивного права визначати умови примирення. Водночас Сіроткіна М. справедливо вказує на необхідність закріплення за потерпілим виключного права ініціювання угоди, що підвищило б його процесуальну автономію. Однак чинне законодавство недостатньо чітко визначає права підозрюваного, про що зазначає Турман Н., створюючи дисбаланс між сторонами.
- інтереси сторін угоди мають різну спрямованість: для потерпілого - це відшкодування шкоди та відновлення прав, для підозрюваного - уникнення відповідальності чи пом'якшення покарання (Турман Н., Шинкарьов Ю.В.). Ця взаємність інтересів є основою примирення, але її реалізація ускладнена відсутністю єдиного підходу до врахування моральних потреб потерпілого, як зазначає Турман Н., а також суперечностями у праві потерпілого одночасно реалізувати відмову від обвинувачення та примирення (Глоба М.М.).

- медіація, як підкреслює Великодний Д.В., має значний потенціал для вдосконалення інституту угод про примирення, оскільки сприяє добровільному діалогу сторін і дозволяє врахувати їхні індивідуальні потреби. Проте її впровадження потребує чіткого законодавчого закріплення, зокрема щодо ролі медіатора та правових наслідків невиконання угоди, про що говорять Глоба М.М. і Палюх Л.

Отже, для підвищення ефективності угод про примирення необхідно усунути законодавчі прогалини, зокрема: закріпити симетричні права потерпілого та підозрюваного на ініціювання угоди, уточнити наслідки її невиконання (Глоба М.М., Великодний Д.В.), а також розробити механізми врахування моральної шкоди поряд із майновою.

Висновки. Угода про примирення в кримінальному процесі України є важливим механізмом, що сприяє вирішенню конфліктів між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) на основі їхнього добровільного волевиявлення та компромісу. Саме угода про примирення має декілька задіяних учасників в її укладенні, угода з матеріалами провадження передається до суду з метою вирішення питання щодо можливості її затвердження. В деяких випадках, особи заключають угоду за участі прокурора та інших учас, але медіація може стати ключовим інструментом у цьому процесі, забезпечуючи баланс між приватними та публічними інтересами й сприяючи гуманізації кримінального судочинства в Україні. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку практичних рекомендацій для інтеграції медіації в кримінальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юркова Г. В. Провадження з примиренням сторін у кримінально-процесуальному праві України: порівняльний аналіз / Г. В. Юркова. // Право і суспільство. – 2013. – №6. – С. 367–370.
2. Сіроткіна М. Ініціювання укладення угоди про примирення в кримінальному провадженні / М. Сіроткіна. // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – №8. – С. 291–296.
3. Турман Н. Поняття та значення угоди про примирення у кримінальному процесі України / Н. Турман. // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – №12. – С. 273–277.
4. Чумак К. Укладення угоди про примирення: підстави, зміст, сторони / К. Чумак. // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – №4. – С. 186–195.
5. Турман Н. Процесуально-правовий аспект укладення угоди про примирення у кримінальному процесі України / Н. Турман. // Національний юридичний журнал: теорія і практика. – 2018. – №1. – С. 132–136.
6. Глоба М. М. Щодо визнання звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням із потерпілим видом угоди про примирення у кримінальному провадженні / М. М. Глоба. // Право і суспільство. – 2020. – №5. – С. 148–154.
7. Турман Н. Основні елементи змісту угоди про примирення / Н. Турман. // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – №9. – С. 256–260.
8. Палюх Л. Проблеми кваліфікації умисного невиконання засудженим угод про примирення або про визнання винуватості / Л. Палюх. // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – №4. – С. 217–221.
9. Великодний Д. В. Медіація як шлях удосконалення інституту угоди про примирення в кримінальному провадженні / Д. В. Великодний. // Право і суспільство. – 2015. – №6. – С. 132–136.
10. Шинкарьов Ю. В. Проблеми правового регулювання призначення покарання за наявності угоди про примирення або визнання вини / Ю. В. Шинкарьов. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». – 2017. – №27. – С. 99–105.
11. Глоба М. Види угод про примирення у кримінальному провадженні / М. Глоба. // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – №8. – С. 269–273.
12. Басиста І. В. Практичні проблеми укладення угод про примирення у кримінальному провадженні / І. В. Басиста. // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – №1. – С. 11–19.